

06.

Fehérje-vizsgálati módszerek:

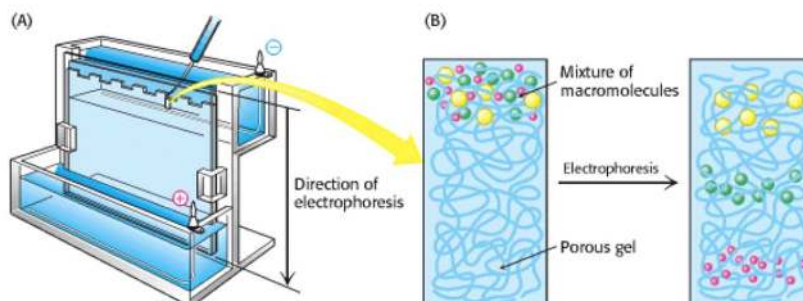
SDS-PAGE, kromatográfia, szekvenálás, szintézis, NMR, kristallográfia stb.

1

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

SDS-PAGE: a leggyakrabban használt módszer

SDS: nátrium-dodecil-szulfát
PA: poli-akrilamid
GE: gél-elektroforézis

Figure 4.7. Polyacrylamide Gel Electrophoresis. (A) Gel electrophoresis apparatus. Typically, several samples undergo electrophoresis on one flat polyacrylamide gel. A microliter pipette is used to place solutions of proteins in the wells of the slab. A cover is then placed over the gel chamber and voltage is applied. The negatively charged SDS (sodium dodecyl sulfate)-protein complexes migrate in the direction of the anode, at the bottom of the gel. (B) The sieving action of a porous polyacrylamide gel separates proteins according to size, with the smallest moving most rapidly.

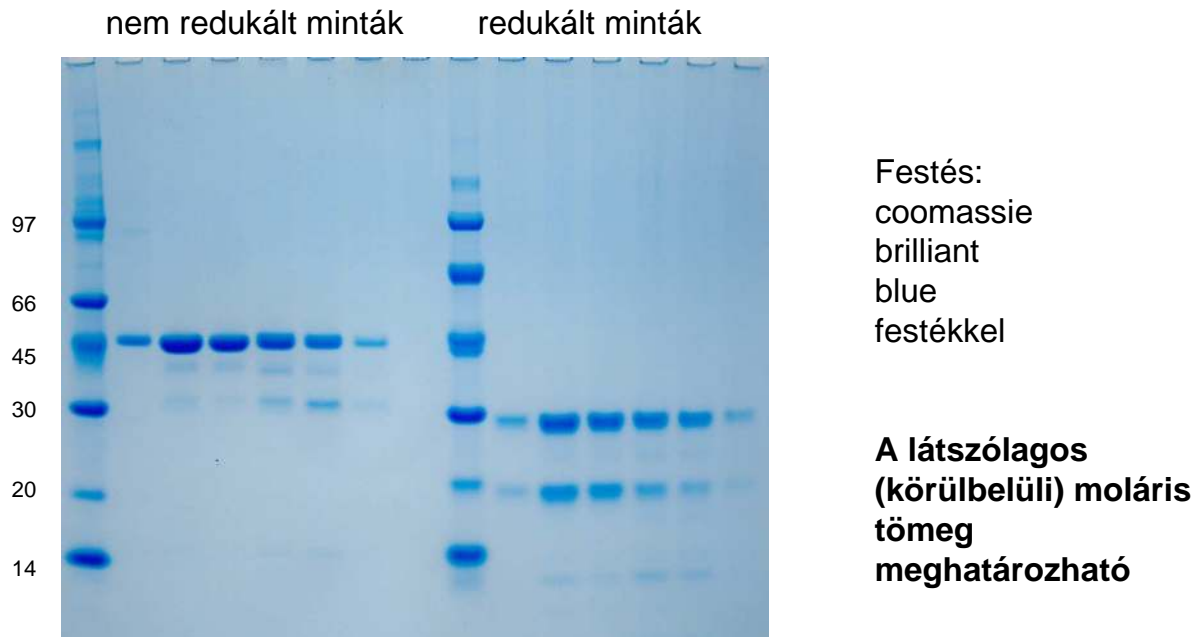
Sodium dodecyl sulfate (SDS)

Mit csinál az SDS a fehérjékkel?

2

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

SDS-PAGE

Redukáló szer hatására a fenti fehérje két sávot ad. Mire lehet ebből következtetni?

Mi a Da, ill. kDa?

3

MS: a moláris tömeg pontos meghatározása

MS: tömegspektrometria (mass spectrometry)

példa: MALDI-TOF = matrix-assisted laser-desorption-ionization time-of-flight
MS

A mátrixanyag közreműködésével lézer hatására következik be az ionizáció és a gáz fázisba kerülés.

time of flight: repülési idő

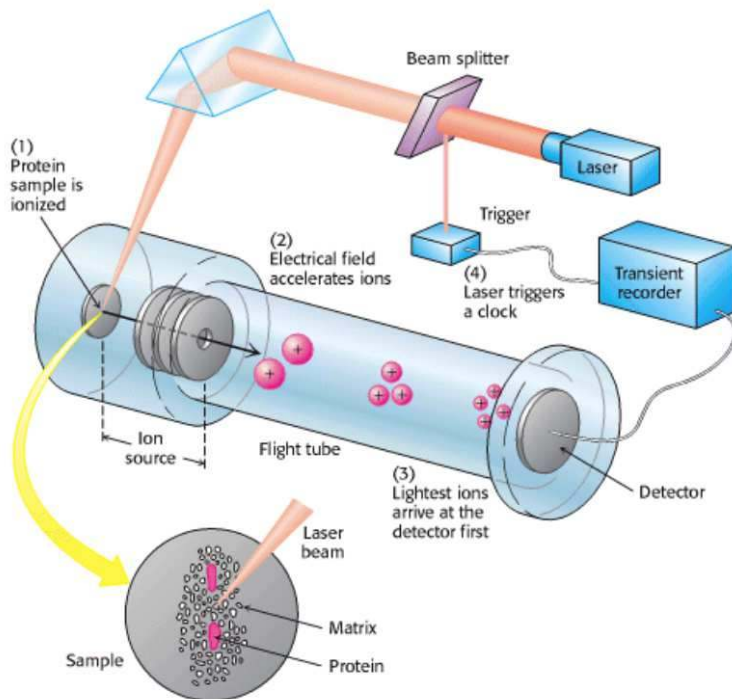
$$F = m \cdot a = E \cdot q = E \cdot z \cdot e$$

(E: elektromos térerő, e: elektron töltése, z: töltésszám)

gyorsulás: $a = E \cdot e \cdot z / m$ (a tömeg-töltés aránytól függ) $d = \frac{1}{2} \cdot a \cdot t^2$

A repülési idő (t), a térerő (E), és a detektortávolság (d) alapján a tömeg/töltés (m/z) kiszámolható.

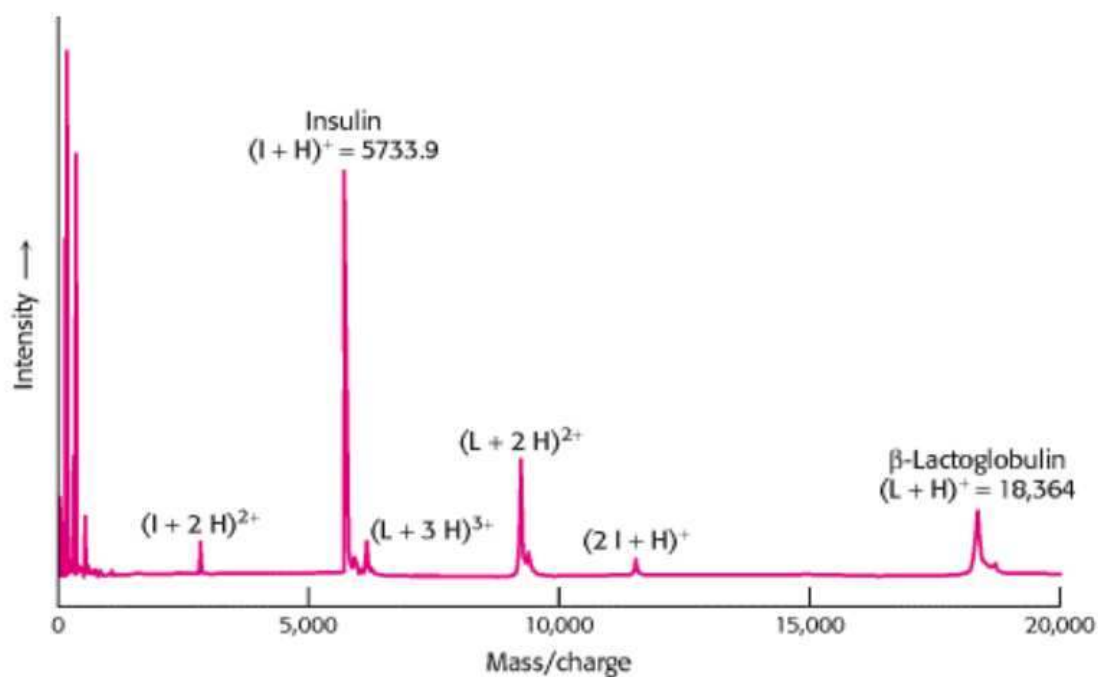
4

Figure 4.16. MALDI-TOF Mass Spectrometry. (1) The protein sample, embedded in an appropriate matrix, is ionized by the application of a laser beam. (2) An electrical field accelerates the ions formed through the flight tube toward the detector. (3) The lightest ions arrive first. (4) The ionizing laser pulse also triggers a clock that measures the time of flight (TOF) for the ions. [After J. T. Watson, *Introduction to Mass Spectrometry*, 3d ed. (Lippincott-Raven, 1997), p. 279.]

5

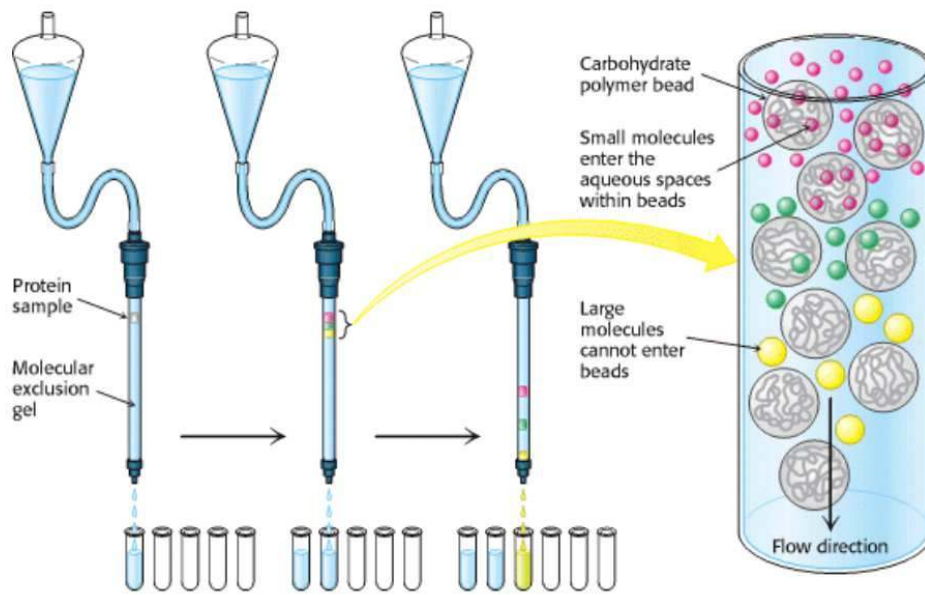
Végeredmény: tömegspektrum (m/z szerinti eloszlás)

6

A fehérjék tisztítása: kromatográfia

Gélszűrés

Mi eluálódik először: egy fehérje, vagy egy kis molekula (pl. glükóz)?

7

A fehérjék tisztítása: ioncsere kromatográfia

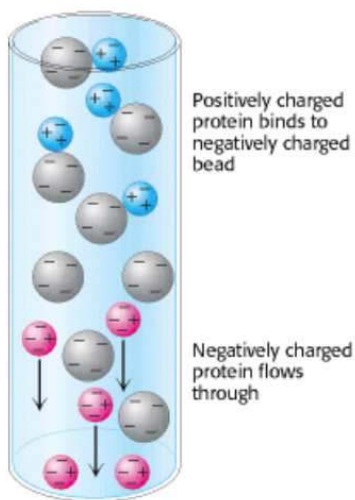
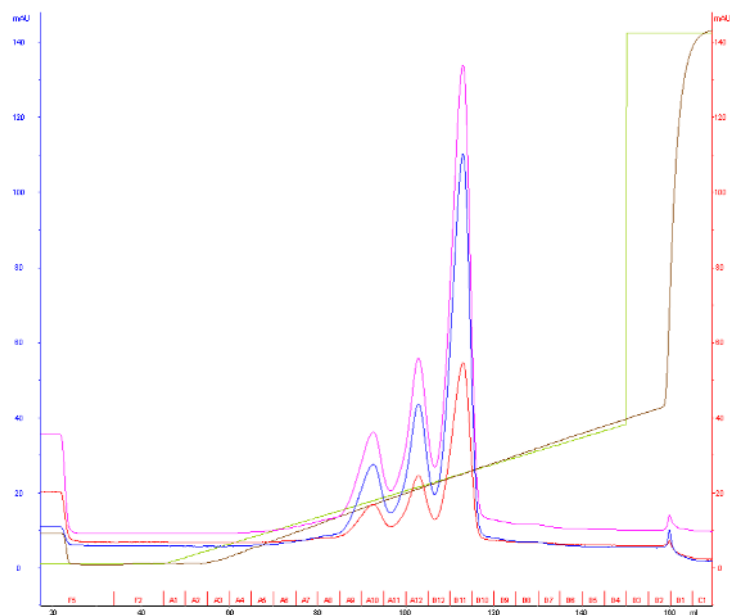

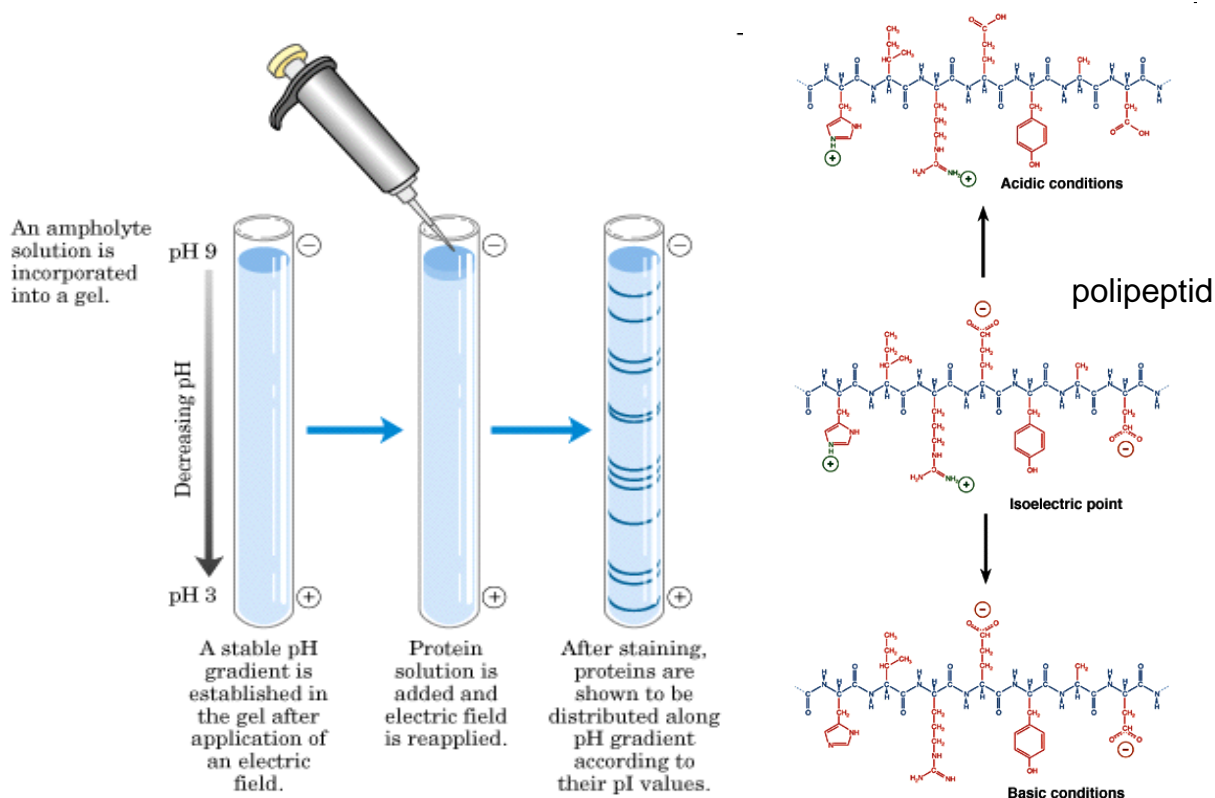
Figure 4.4. Ion-Exchange Chromatography.

Egymástól kis mértékben eltérő fehérjék is szétválaszthatók ezzel a módszerrel !!

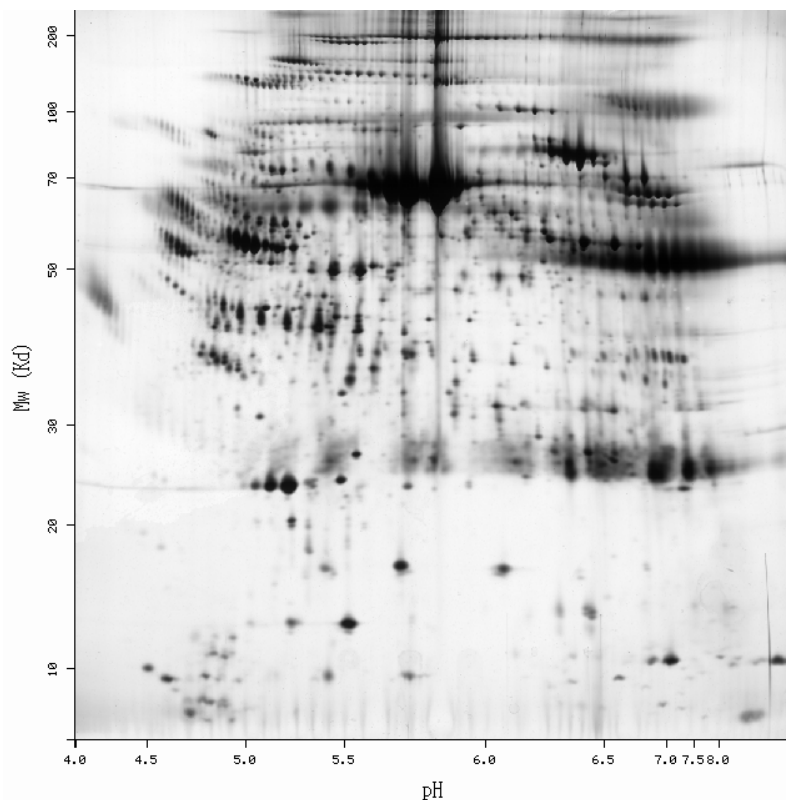
8

Izoelektromos pont meghatározása – izoelektromos fókuszálás

9

2D-elektroforézis: nagyon nagy felbontás

Majdnem egy teljes proteom vizsgálható.

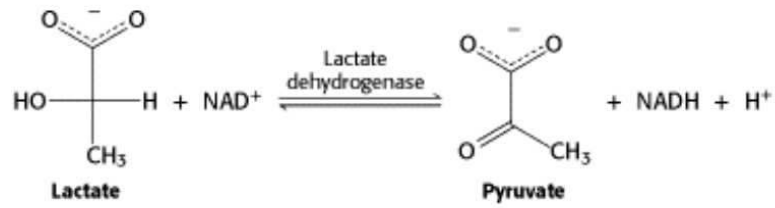
Több ezer pötty !

A proteomika elterjedt módszere.

10

Kinetikai vizsgálatok: UV-VIS spektrofotometria

Példa:

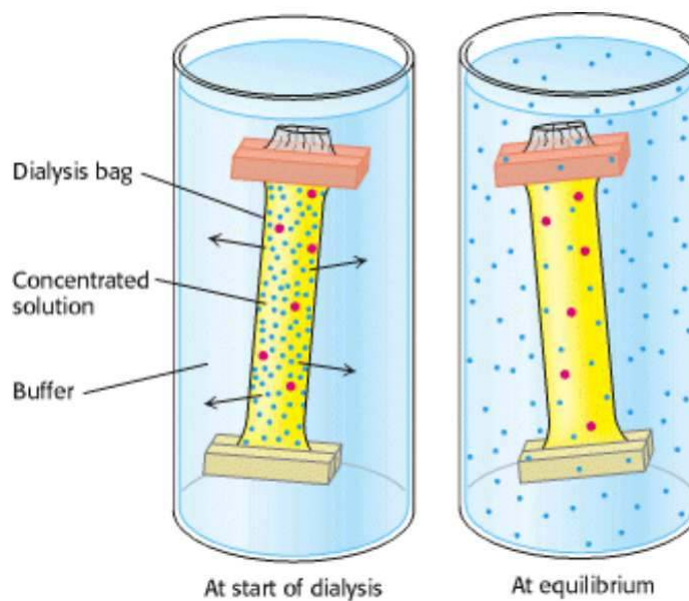
340 nm-en csak a NADH-nak van elnyelése, így a reakció előrehaladása követhető

Lambert-Beer törvény: $A = \epsilon \cdot c \cdot l$

Mit jelentenek a betűk ?

11

Dialízis

12

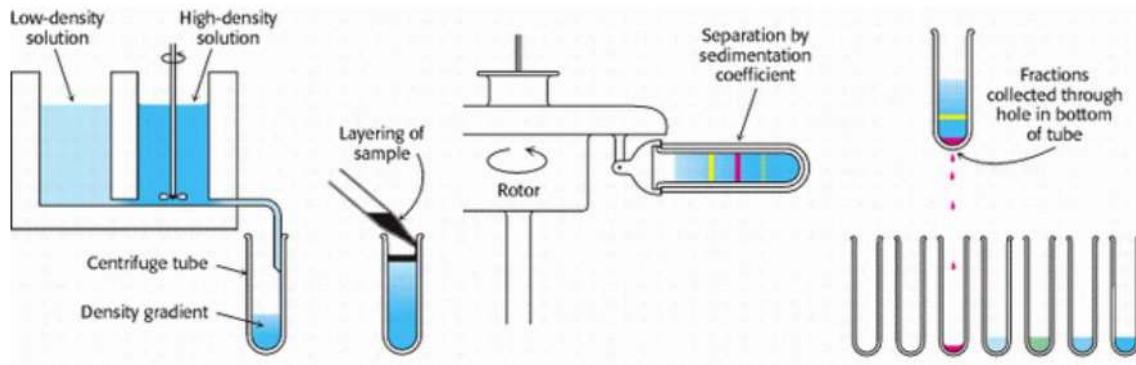
Ultracentrifugálás

Szedimentációs (ülepedési) koefficiens: Svedberg egység (S)

Pl. 30S és 50S E. coli riboszóma alegységek.

A teljes riboszóma 70S. Hogyan lehetséges ez?

Sűrűség gradiens ultracentrifugálás:

A Svedberg egység (nem SI) technikailag időegység: 10^{-13} s (=100 fs).

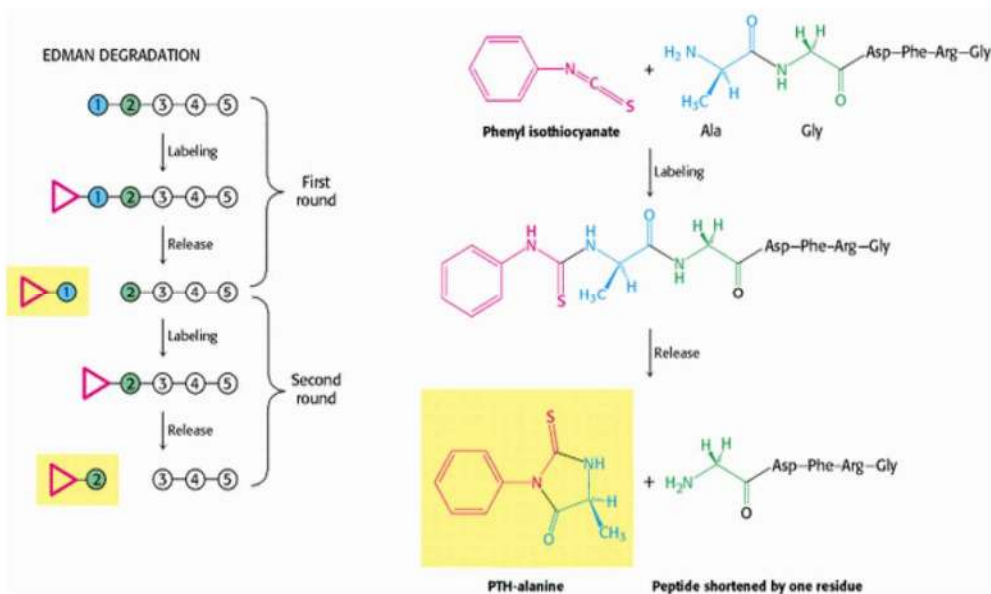
$s = v / a$ (itt: „s” szedimentációs koeff., „v” ülepedési sebesség, „a” centrifugális gyorsulás)

13

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

Edman lebontás

Fehérjék szekvenciájának meghatározása az N- terminális felől
15-30 aminosavig működik megbízhatóan.

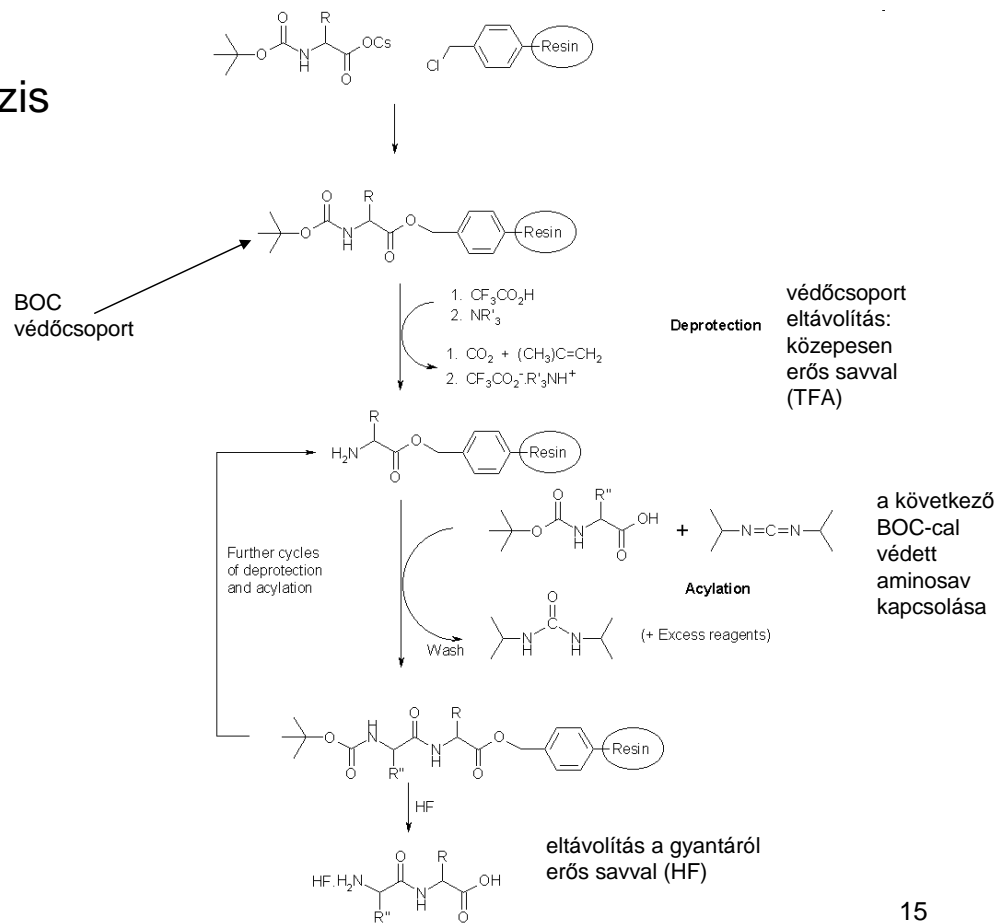
Hogyan lehet egy teljes fehérje szekvenciáját meghatározni?

14

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

Peptid szintézis

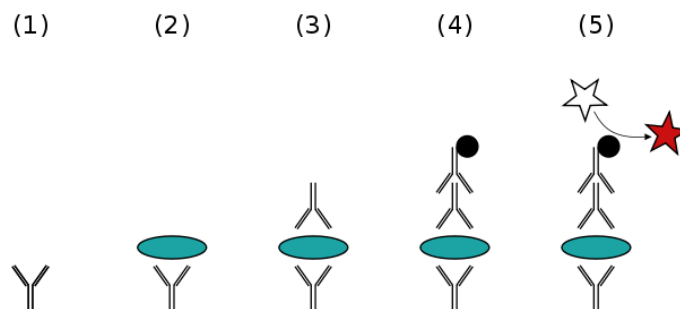
Hogyan lehetne fehérjét szintetizálni?

15

ELISA: detektálás antitestek segítségével

enzyme-linked immunosorbent assay

Példa: A „Sandwich” ELISA lépései

1. burkolás
2. antigén (mérendő anyag) kikötése
3. második antitest (erre is lehet kötni az enzimet)
4. enzim-antitest konjugátum
5. detektálás enzimreakció segítségével (színes termék)

16

NMR spektroszkópia

Bizonyos izotópok rendelkeznek magspinnel

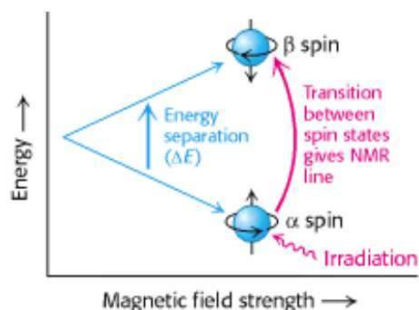
A fehérje NMR számára a legfontosabb izotópok:

izotóp: ^1H ^{15}N ^{13}C

spin: $1/2$ $1/2$ $1/2$

17

NMR spektroszkópia

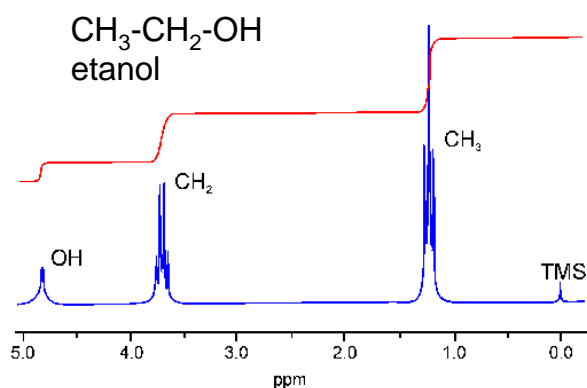
Mágneses térben a kétféle spinállapot energiája különbözik.

A 800 MHz-es NMR készülékben az ^1H két állapota közötti átmenet 800 MHz-es rádió sugárzásnak felel meg.

18

NMR spektroszkópia

Kémiai eltolódás

Egy mag kémiai környezete befolyásolja a lokális mágneses teret, de csak kis mértékben.

ppm = parts per million

TMS: tetrametil-szilán
(referencia anyag → 0 ppm)

Rezonancia csak akkor jön létre, ha pontosan a helyi mágneses mezőnek megfelelő a rádió sugárzás frekvenciája.

(Régebbi készülékekben a mágneses mező erejét változtatták kis mértékben.)

19

NMR spektroszkópia

900 MHz NMR

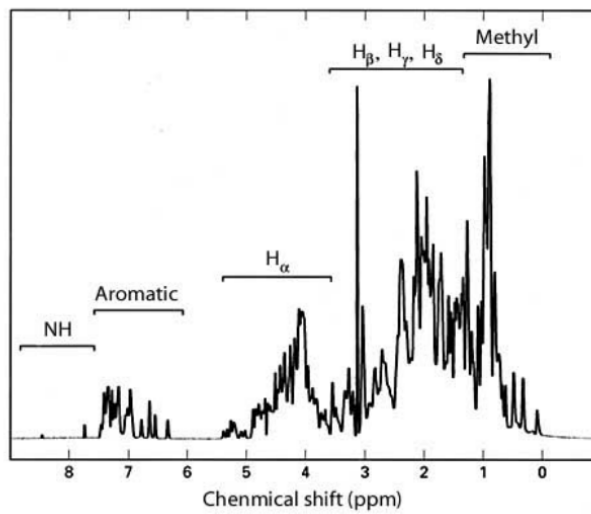
Minta

A mágnes erősségének növelésével javul a felbontás és a jel/zaj viszony.

Miért ilyen nagy a fenti NMR készülék?

20

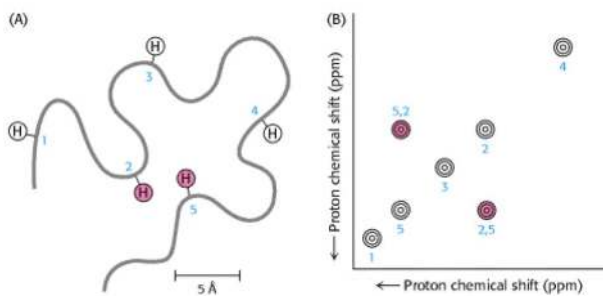
NMR spektroszkópia

Fehérje 1D proton NMR spektruma → rossz felbontás, korlátozott információ

21

NMR spektroszkópia

Figure 4.45. The Nuclear Overhauser Effect. The nuclear Overhauser effect (NOE) identifies pairs of protons that are in close proximity. (A) Schematic representation of a polypeptide chain highlighting five particular protons. Protons 2 and 5 are in close proximity (~4 Å apart), whereas other pairs are farther apart. (B) A highly simplified NOESY spectrum. The diagonal shows five peaks corresponding to the five protons in part A. The peaks above the diagonal and

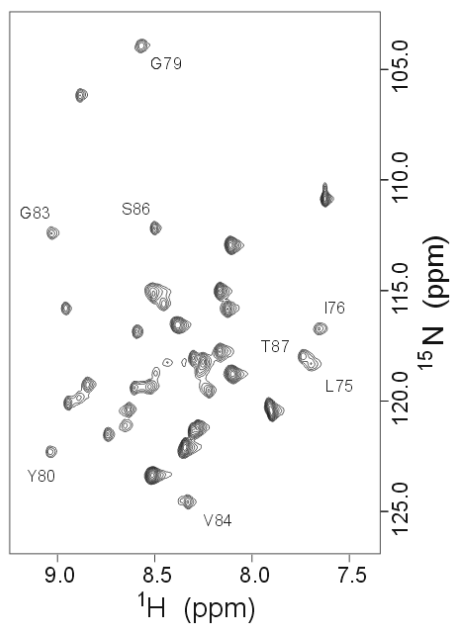
2D NMR → javul a felbontás

NOE: szekvenciálisan távoli, de térben közeli kölcsönhatások detektálása

22

NMR spektroszkópia

2D ^1H - ^{15}N HSQC: a leggyakrabban használt technika fehérjék esetén

Heteronuclear **S**ingle
Quantum **C**orrelation
spectroscopy

Az amid (NH) csoportokat
detektáljuk vele.

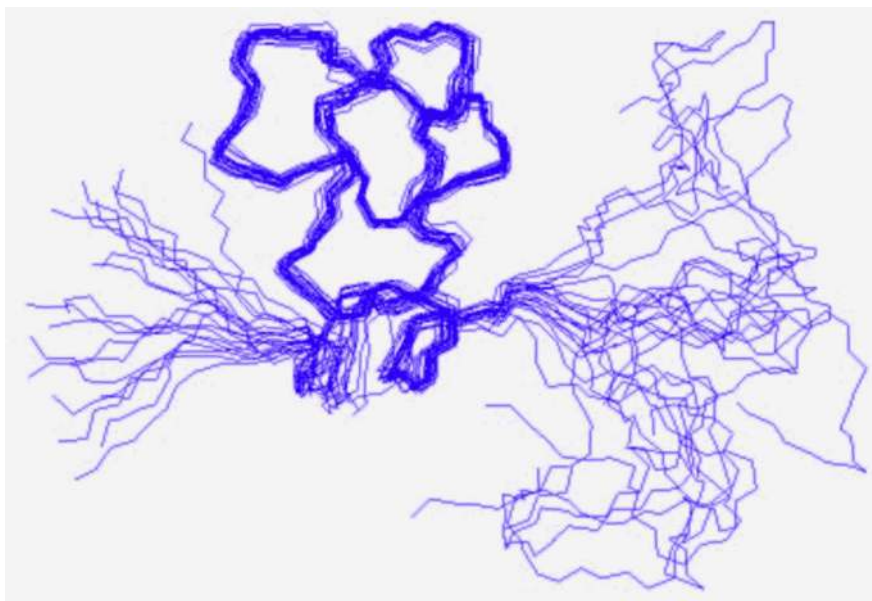
Melyik aminosav nem látszik?

Asszignálás után mire lehet
használni?

23

NMR spektroszkópia

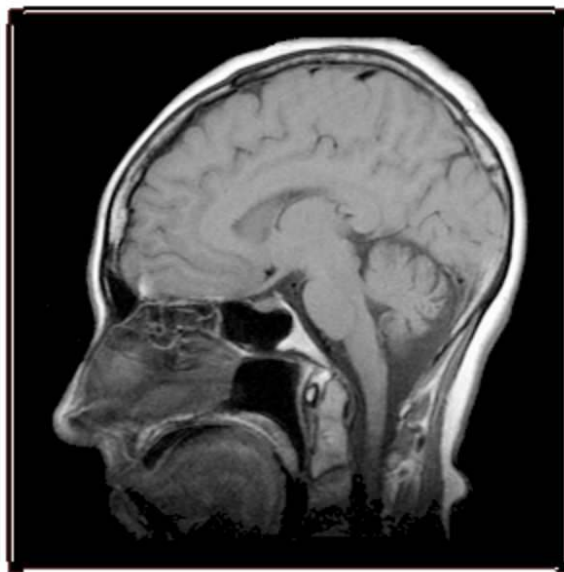
Kis fehérjék szerkezetét meg lehet oldani → egy szerkezetsereget kapunk

24

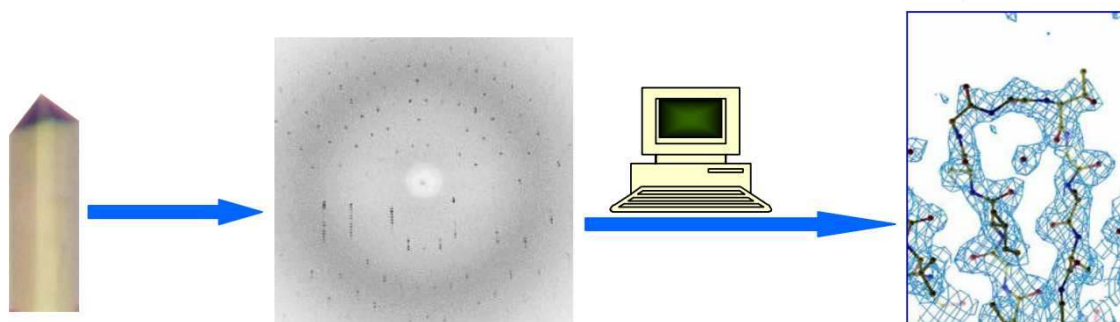
MRI = magnetic resonance imaging

Az NMR orvosi alkalmazása képalkotásra.

25

Röntgen kristallográfia (X-ray crystallography)

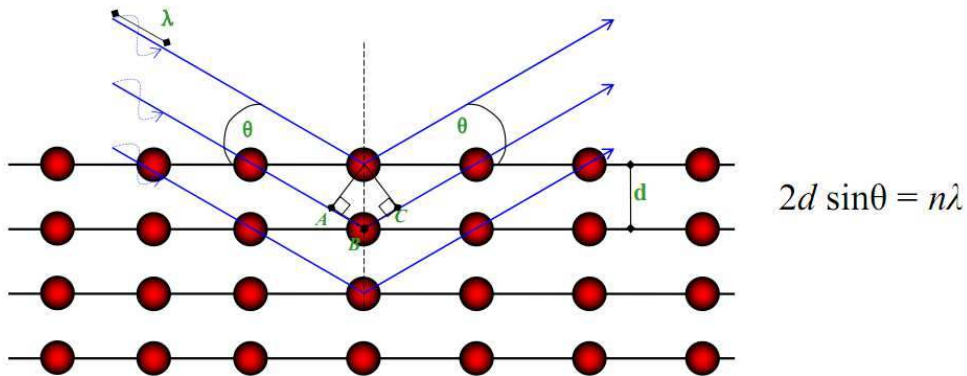

A röntgensugár az elektronokon szóródik → elektronsűrűség-térkép

26

A röntgen-diffrakció alapjelensége

A diffrakció, mint tükrözés?

Bragg egyenlet

A diffrakció feltétele:

a párhuzamos rácssíkokról visszaverődő sugármenetek útkülönbsége ($AB + BC = 2d \sin\theta$) a hullámhossz egész szám szorososa

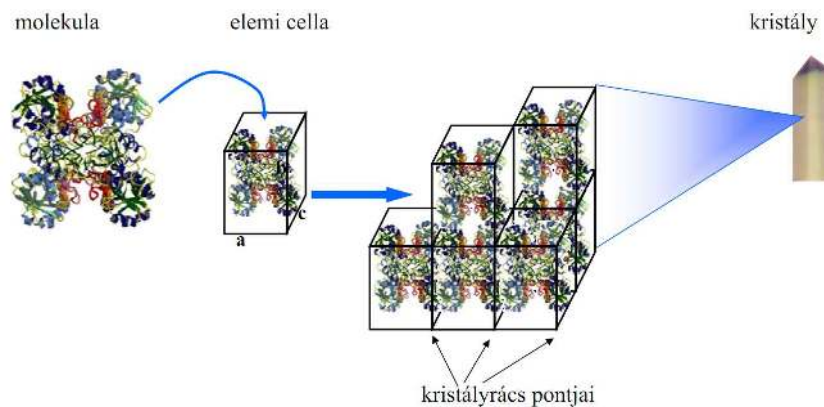
- ▶ Az egykristály diffrakciós képe diszkrét pontokból áll („reflexiók”)
- ▶ A reflexiók hozzárendelhetők a kristálysíkok síkseregeihez

27

Hogyan néz ki egy fehérjekristály?

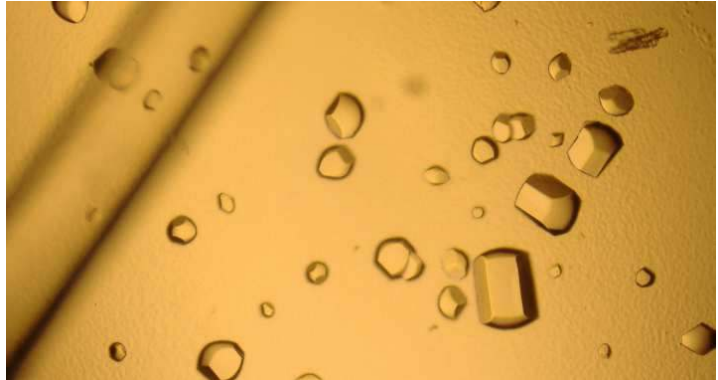
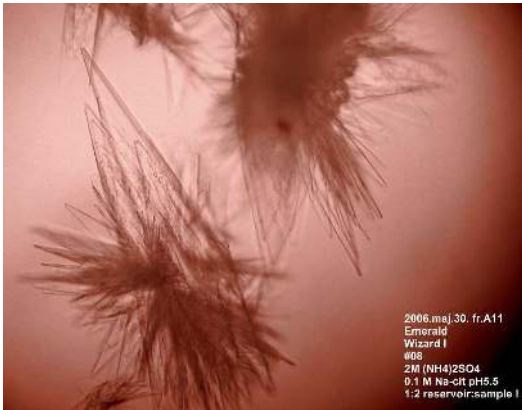

Figure 4.50. Crystallization of Myoglobin.

28

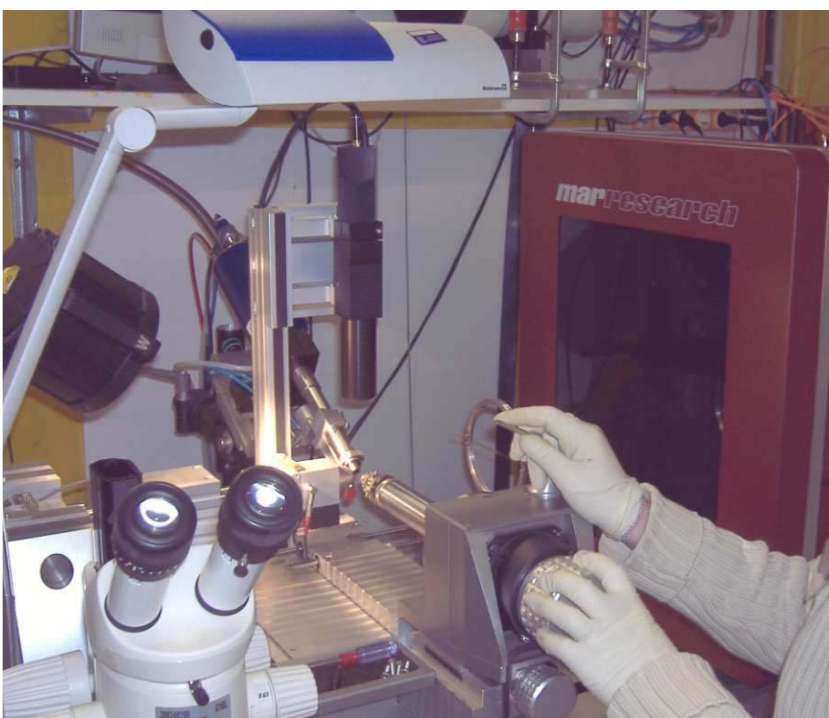
Hogyan néz ki egy fehérjekristály?

29

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

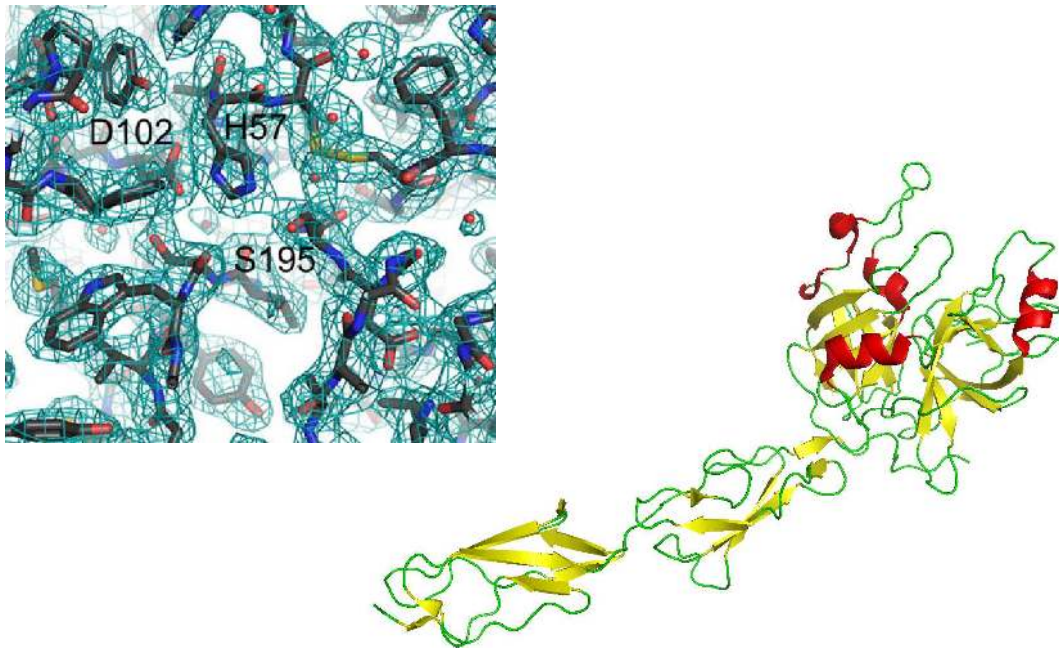
A mérés menete

30

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

Végeredmény: elektronsűrűség-térkép, atomi szerkezet

31

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

Amit tudni illik

A Fehérje vizsgálati módszerek témakörből
(kromatográfia, szekvenálás, szintézis, NMR, krisztallográfia stb.)

Fogalmak:

m/z (tömeg/töltés), szedimentációs koefficiens (S), kDa,
pI (izoelektromos pont)

Módszerek:

SDS-PAGE, MALDI-TOF, gélszűrés, ioncsere, 2D elektroforézis, Edman
lebontás, ELISA, NMR, röntgen krisztallográfia

Egyenletek:

Bragg egyenlet: $2d \sin\Theta = n\lambda$

Lambert-Beer összefüggés $A = \epsilon \cdot c \cdot l$

32

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

Kapcsolódó könyvfejezetek:

J.M. Berg, J.L. Tymoczko, L. Stryer: Biochemistry 5th edition
W.H. Freeman and Co.

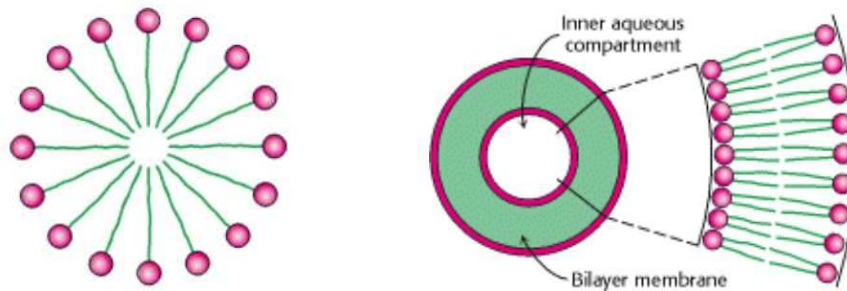
4. Exploring proteins

33

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József

Folyt. köv. ...

Szénhidrátok, lipidek, vitaminok

34

2015 - PPKE ITBK - Molekuláris bionika szak - Biokémia előadás- Dobó József